

સત્સંગ પ્રદીપ

SATSANG PRADEEP

દર મહીનાની ૨૨મી તારીખે નડીઆદથી પ્રકાશિત થતું
શ્રી સ્વામિનારાયણ સત્સંગ સેવા મંડળનું માસિક મુખ્યપત્ર

Published from Nadiad on 22nd of every Month
Monthly Publication of Shree Swaminarayan Satsang Seva Mandal

વર્ષ : ૪	૩૫	૨૨-નવેમ્બર-૨૦૧૯	૩૫	અંક : ૬
Year : 4	35	22- NOVEMBER- 2019	35	Issue : 9

આજુવન લવાજમ

દેશમાં ઝા. ૨૫૦-૦૦

પરદેશમાં ઝા. ૩૦૦૦-૦૦

છૂટક નકલ ઝા. ૫-૦૦

: કાર્યાલયનું સરનામું :

ઇન્ડિક્યુમાર લક્ષ્મીપ્રસાદ પંડ્યા,
‘ગુરુફુલ’, જદ્ગઢીયા પોળ, નાગરવાડા,
નડિયાદ -૩૮૭૦૦૧

ખાસ નોંધ

શ્રી સ્વામિનારાયણ સત્ત્વસંગ સેવા મંડળની તા ૨૩-૧૧-૨૦૧૮ના રોજની સામાન્ય સભામાં સર્વાનુંમતે લેવાએલ નિર્ણય પ્રમાણે “સત્ત્વસંગ પ્રદીપ” માસિકની હૃદ્યે સભ્યોમાં નિઃશ્વળ વહેંચણી બંધ કરવામાં આવેલ છે. હૃદ્યે આજુવન લવાજમ ભરનારને જ “સત્ત્વસંગ પ્રદીપ” માસિક મોકલવામાં આવશે. આથી ચાતુ સભ્યોને તા ૩૧-૧૨-૨૦૧૯ના પહેલાં આજુવન લવાજમ ભરી દેવા અનુરોધ કરવામાં આવે છે. ભેટ, લવાજમના નાણાં “ફ્રાફિટ” થી “શ્રી સ્વામિનારાયણ સત્ત્વસંગ સેવા મંડળ”ના નામથી મંત્રીને મોકલવા વિનંતી છે.

આજુવન લવાજમ

દેશમાં ઝા. ૨૫૦-૦૦

પરદેશમાં ઝા. ૩૦૦૦-૦૦ -તંત્રી

અગત્યની નોંધ : સર્વે સભ્યો અને “સત્ત્વસંગ પ્રદીપ”ના ગ્રાહકોને જણાવવાનું કે શ્રી સ્વામિનારાયણ સત્ત્વસંગ સેવા મંડળની Web site www.satsangsalila.com કાર્યરત થયેલ છે. તેના ઉપર માસિક “સત્ત્વસંગ પ્રદીપ” દર મહિને upload થશે તેની નોંધ લેવી. વિદેશી સભ્યોને-ગ્રાહકોને વિનંતિ કે તેઓના mail id આપણા [info @ satsangsalila.com](mailto:info@satsangsalila.com) પર મોકલે જેથી તેઓને e mail કરી શકાય. –તંત્રી.

જાહેર વિનંતી

શ્રી સ્વામિનારાયણ સત્ત્વસંગ સેવા મંડળના “સત્ત્વસંગ પ્રદીપ” માં આજુવન લવાજમ, સરનામામાં ફેરફાર અંગે નીચે જણાવેલ “મંત્રી” નો સંપર્ક કરવા વિનંતી.

પંકજભાઈ ડી. ભડ્ક

૩૦૪, સીલ્વર સ્ક્રેન એપાર્ટમેન્ટ, કર, શ્રીનગર સોસાયટી, દિનેશમીલ રોડ, વડોદરા-૩૮૦૦૨૦.

“સત્ત્વસંગ પ્રદીપ”માં લેખ મોકલવા માટે “તંત્રી”ના સરનામે મોકલવા વિનંતી.

સત્ત્વસંગ પ્રદીપ

વર્ષ : ૪ અનુક્રમણિકા અંક : ૯

ક્રમ	લેખ તથા લેખક	પૃષ્ઠ
------	--------------	-------

૧. આજનો સુવિચાર ૩

–અમૃત વર્ષમાંથી

૨. રામ બિમુખ અસ હાલ તુમ્હારા ૪

–શ્રી ઈશ્વરલાલ લાભશંકર પંડ્યા

૩. ભગવાનની આજ્ઞાનું અનુસંધાન ૧૨

–મનુભાઈ જે. શાહ

૪. માનવજીવનનું ભાતું ૧૪

–લક્ષ્મીનારાયણપ્રસાદ શુક્લ

૫. ધન્ય છે વજુબાઈની ટેકને ! ૧૫

–મનુભાઈ મો. ભડ્ક

૬. મુમુક્ષુની દાયરીમાંથી ૧૮

શ્રી સ્વામિનારાયણો વિજયતેતરામ્ ! સેવામુક્તિશ્વરગમ્યતામ્ !

શસ્ત્રોંગા પ્રદીપ

(દ્વારા રજિ. નં. જેડા એ/૨૧૬૭)

આધ પ્રણોત્તા : પ. પૂ. મોટાલાઈશ્રી ઈશ્વરલાલ લા. પંડ્યા
માનદ તંત્રી : ઈન્દ્રકુમાર લક્ષ્મીપ્રસાદ પંડ્યા

સં. ૨૦૩૫-કારતક ક્રિયાવિધાન : ઈન્દ્રકુમાર લક્ષ્મીપ્રસાદ પંડ્યા, 'ગુરુકૃપા', અધ્યરીખા પોણ, નાગરવાડા, નાયાદ-૩૮૭૦૦૧ નવેમ્બર - ૨૦૧૫ અંક : ૮

આજનો સુવિચાર

“....યાદ કરાવ્યા સિંહાય દે શકળના વિપરીત યોગને લીધે ભૂલી જવાય છે, તેથી ફરીને યાદ કરાવું છું કે, સંપન્ન ફાયદાએ અને કુસંપના ગેરફાયદાએનો અનુભવ તમો ડગલે ને પગલે કરતા રહો છો, અને તેથી સંપ વધુ અને વધુ તમે રાખશો તો તમારી ગમે તેવી મૂસીબતો આપોઆપ વિખરાઈ જશો - નાશ પામ શો. પરમાત્માને સંપ-સંપીલાજનો-સંપની છિયા-સર્વોપરી ગમે છે. સંપ રાખવામાં પરસપર આત્મભોગની તૈયારી રાજે છે તો તે તમામ સ્ફુર્ખી થાય છે.....”

(“અમૃતવખ્ય-૨”માંથી)

રામ બિમુખ અસ ટાલ તુમ્હારા

શ્રી ઈશ્વરલાલ લાભશંકર
પંડ્યા

નોંધ : આ લેખ અ. નિ. ઈશ્વરલાલ લા. પંડ્યાના લેખ સંગ્રહ “નિમિત્ત માત્ર”માંથી
લેવામાં આવ્યો છે.

લેખના મથાળે ટાકેલા અર્થ ગંભીર શબ્દો ભારતીય શાસ્ત્રો, પુરાણો અને ઈતિહાસમાં જેની ગણાના એક સતી સન્નારી તરીકે કરવામાં આવેલી છે તે રાણી મંદોદરીએ ઉચ્ચારેલા છે. મંદોદરી, અસુરોમાં પ્રસિદ્ધ મય નામના અસુરાજની પુત્રી અને દેવો, દાનવો, રાક્ષસો, યક્ષો, ગંધર્વો, નાગો અને માણસોમાં ત્રિલોકમાં જેના નામની હાક વાગતી હતી એ લંકાધિપતિ રાવણાની પતની હતી. ઉપર્યુક્ત શબ્દો, આજથી હજારો વર્ષ પહેલાં ત્રેતાયુગમાં ઉચ્ચારાયેલા છે, છતાં આજે પણ માણસમાત્ર માટે એ એટલા જ મહત્વના ઉપયોગી અને સાચા છે. જે ઈતિહાસ પ્રસંગે આ શબ્દો ઉચ્ચારાયા છે તેની વિગતો સંક્ષેપમાં નીચે પ્રમાણે છે : પોતાને અજેય અને અમર માનતા રાવણે, એક અશુભ પળે ગોદાવરી નદી પાસે પંચવટીમાં પર્ણકૃટિ બાંધીને વનમાં રહેલાં સીતાજીનું શ્રીરામ અને લક્ષ્મણાની ગેરહાજરીમાં અપહરણ કર્યું અને લંકામાં આવીને અશોકવાટિકામાં નદી રાખ્યાં. આ વાતની જાણ થતાં અતિ બળવાન રાવણને ત્રણ વ્યક્તિએ ઠપકો આપવાની હિંમત કરી— એક હતી એની જી, સતી મંદોદરી, બીજો હતો એનો નાનો ભાઈ વિભીષણ અને ત્રીજો હતો એક વડીલ એનો વૃદ્ધ મંત્રી માત્યવાન. મીઠા પણ ભારે કડવા લાગે એવા શબ્દોમાં સતી મંદોદરીએ પતિ રાવણને કહ્યું :

‘કંત ! રામ બિરોધ પરિહરહું
જાતિ મનુજ જનિ હઠ ઉર ઘરહું,
વિશ્વરૂપ રધુબંશમનિ કરહું વચન બિશ્વાસુ,
લોક કલ્પના વેદકર અંગ અંગ પ્રતિ જાસુ.
(રામચરિતમાનસ)*૧

—હે નાથ ! શ્રીરામને સામાન્ય માણસ માનીને તેમનો વિરોધ—વિદ્રોહ ન કરો. વેદો જેનાં અંગોઅંગમાં અનંતકોટિ બ્રહ્માંડોની કલ્પના કરે છે એવા રધુવંશ શિરોમણિ શ્રીરામ વિશ્વરૂપ છે. મારા શબ્દો ઉપર કૃપા કરીને વિશ્વાસ રાખો, તમારા મનની હઠ છોડી દો, સીતાજીને સન્માનપૂર્વક શ્રીરામને પાછાં સોંપી દો અને એમની સાથે સમાધાન કરો.’ રાવણને બીજુ પણ એક પરિણીત સ્ત્રી હતી; તે ઉપરાંત અનેક ઉપપત્નીઓ અને રખાતો પણ હતી. પણ એ સર્વમાં મંદોદરી એને અતિ પ્રિય હતી; છતાં મોહંદાંધ બનીને એણે મંદોદરીની સલાહની સંદર્તર અવગણના કરી. મંદોદરી ખૂબ નિરાશ થઈ ગઈ. અંખો મીંચીને ઊંડા વિચારમાં પડી. થોડી વારે જાગ્રત થઈ અને પછી પોતાના કપાળ ઉપર જમણો હાથ ઠોકીને બોલે છે : પ્રિય હિ કાલબસ મતિભ્રમ ભયેઉ—આપણો વિનાશકાળ પાસે આવ્યો છે એટલે તમારી મતિ વિપરીત થઈ છે.’ સતીના આ શબ્દો ઈતિહાસ કહે છે કે, એ પછી થોડા દિવસોમાં જ સાચા પડ્યા.

*૧ રામચરિતમાનસ, વાલ્મીકિ રામાયણ ઉપરશી સંત તુલસીદાસે અવધી બોલીમાં રચેલું અતિ લોકપ્રિય ભક્તિકાવ્ય છે. અવધી બોલી હિંદી, હિંગુસ્તાની અને વ્રજ ભાષા કરતાં કંઈક જુઘદી જ છે. બરાબર સમજી શક્યા એ માટે અવતરણો નીચે અર્થો પાણ આપેલા છે.

માલ્યવાન, રાવણી માનો બાપ થતો હતો અને માનદમંત્રી તરીકે પણ ફરજ બજાવતો હતો. તેણે અતિ કક્ક શબ્દોમાં રાવણાને કહ્યું :

જબ તે તુમ્હે સીતા હરિઆની,
અસ ગુન ન હોઈ ન જાહી બખાની
વેદ પુરાન જાસુ જશ ગાયો,
રામ બિમુખ કાહુ ન સુખ પાયો
હિરણ્ય બાતા સહિત, મધુકૈટલ બલવાન
જે હિ મારે સોઈ અવતરેઉ કૃપાસિંહુ ભગવાન,
કાલરૂપ ખલબન દહર, ગુનાગાર ધન બોધ
પરિહરિ બય ઝેં દેહું વૈદેહી,
બજહું કૃપ નિધિ પરમ સનેહી.

(રામચરિતમાનસ)

—રાક્ષસરાજ ! તમને મારા જાણીને તમારા પરમ હિતની વાત કહું છું. જ્યારથી તમે છળકપટ કરીને સીતાજીનું અંપછરણ કરીને લંકામાં લાવ્યા છો ત્યારથી તમારા માટે, તમારા પરિવાર માટે અને લંકાનગરી માટે, જેનું વાર્ણન ન થઈ શકે એવા ભારે અનિષ્ટ અપશુકનો અને અમંગળ અંદ્ઘાણો વર્તાઈ રહ્યાં છે; વેદશાસ્ત્રો અને પુરાણો જેનો ઉરચ સ્વરે મહિમા ગાઈ રહ્યાં છે એવા શ્રીરામનો વિરોધ કરવાનું તમે છોડી દો. હું તમને મારા અનુભવ ઉપરથી કહું છું કે, આ પહેલાં જેણો જેણો શ્રીરામનો વિરોધ કર્યો છે—વિન્દોહ કર્યો છે અને એમનાથી વિમુખ થયા છે તેમને કદી સુખ કે શાંતિ મબ્યાં નથી, આજે મળતાં નથી અને ભવિષ્યમાં પણ મળે તેમ નથી; રામવિમુખને જીવનમાં ભારે દુઃખ, અશાંતિ અને અપમૃત્યુ જ મબ્યાં છે. ઇતિહાસ સાક્ષીએ હું તમને કહું છું કે, હિરણ્યાક્ષ અને હિરણ્યકશિપુ તથા મધુકૈટલ જેવા બળવાન પુરુષોનો જે ભગવાને નાશ કર્યો હતો તે જ શ્રીરામ નામે અને રૂપે આજે અવતરેલા છે. એ કાળના પણ મહાકાળ છે; દુષ્ટજનોને

બાળીને ભર્ય કરનાર એ મહાઅર્થિન છે; સર્વ મંગળકારી ગુણોના નિધિ છે; જ્ઞાનના ભંડાર છે; બ્રહ્માદિક દેવો પણ એમની નિત્ય સ્તુતિ કરે છે. હું તમને તમારા વડીલ તરીકે અને વૃદ્ધ મંત્રી તરીકે આગ્રહ કરીને કહું છે. હું કે, એમની સાથે વેર બાંધવાનો મમત છોડી દો, સીતાજીને સંન્માનપૂર્વક શ્રીરામને પાછાં સોંપી દો અને એ શ્રીરામનો પરમહૃપાળુ ભગવાન તરીકે સ્વીકાર કરીને એમનું ભજન કરો; એમાં જ તમારું અને અમારું સર્વેનું હિત છે.’ પણ માલ્યવાનના શબ્દો રાવણે હસી કાઢ્યા ત્યાર એ શાણા વૃદ્ધ પુરુષે કપાળે હાથ ઠોક્યો અને કહ્યું : ‘સત્તાના મદમાં અંદ્ય બનેલા પુરુષને કાળ જ ઠેકાએ લાયે છે. રાજન્ ! મને લાગે છે કે તમારો અને અમારો વિનાશકાળ હવે નજીક આવ્યો છે.’ વિભીષણે પણ આ જ પ્રકારના શબ્દોમાં ઠપકો આપ્યો ત્યારે એમને તો ‘તું આમાં કંઈ ન સમજો’ એમ કહીને રાવણે ચૂપ કરી દીધા.

મંદોદરી જેવી સતી સન્નારી અને પ્રિય પતનીની સલાહ રાવણે ન માની એ ભારે નવાઈની વાત કહેવાય. ભારતીય શાસ્ત્રો, પુરાણો અને ઇતિહાસમાં સતી સન્નારીનો અપાર મહિમા ગાયેલો છે : એવું કહેવામાં આવ્યું છે કે, સતી ધારે તે કરી શકે છે. ઇતિહાસ કહે છે કે, સતી નર્મદાએ પોતાના પતિને અજાણતા કરેલા અપરાધ બદલ કોઈએ ‘સૂર્યોદય થતાં જ તારું મૃત્યુ થશો’ એવો શાપ આપ્યો ત્યારે સૂર્યનો ઉદય જ ન થાય એ માટે સૂર્યની ગતિ જ એમણે અટકાવી દીધી હતી; સતી સાવિત્રીએ પોતાના પતિ સત્યવાનને કાળના મુખમાંથી પાછો મેળવ્યો હતો; સતી અનસૂયાએ બ્રહ્મા, વિષણુ અને શિવ – સૃજિની ઈશ્વર-ત્રિપૂરીને પારણામાં રમતાં નાનાં બાળકો બનાવી દીધાં હતાં. સતી

સજ્ઞારીના પ્રતાપની આવી આવી ઘણી વાતો પુરાણોનાં પાને નોંધાયેલી છે. સતી સજ્ઞારીના શબ્દમાત્રથી, દાખિલાત્રથી, ઘણા પાપી પુરુષો સુધીરી ગયાના અનેક દાખલાઓ ઇતિહાસમાં નોંધાયેલા છે. એમ છતાં મંદોદરીનાં હિતવચનો રાવણ ઉપર કંઈ જ અસર ન કરી શક્યાં, એ અતિ આશ્ર્યેજનક ઘટના કહેવાચ. ઇતિહાસનાં પાને બીજી પણ એક ન સમજી કે સમજાવી શકાય એવી વાત નોંધાયેલી વાંચવા મળે છે તે એ કે, મોટા ભાગની સતી સજ્ઞારીઓના પતિઓ આસુરીવૃત્તિ અને કર્મના જાહે અવતાર હોય એવા જ હતા. તે એવા જ હોય છે એનું શું કારણ ? ભગવાન શ્રીરામિનારાચણે વચનામૃતમાં કહ્યું છે કે, જગતમાં દૈવી અને આસુરી બે પ્રકારના જીવો હોય છે. આસુરી સંપત્તિવાળા જીવો ત્રણ પ્રકારના હોય છે – એક સંગઠોષથી અસુર થયેલા; બીજા હીન કર્મથી અસુર થયેલા અને ત્રીજા જન્મથી જ અસુર હોય એવા. પહેલા બે પ્રકારના આસુરીજનો સત્તસંગ અને સત્કર્મથી દૈવી બની શકે છે પણ ત્રીજા પ્રકારના આસુરીજનો પદ્ધથર જેવા હોય છે. પદ્ધથર લંબા વખત સુધી પાણીમાં પડ્યો હોય છતાં સહેજ ઘસાતાં એમાંથી અનિના તણખા જ જરતા હોય છે, તેમ આ પ્રકારના આસુરીજનો ભગવાન અને એમનું સાધમર્ય પામેલા સત્પુરુષોના નિત્યયોગમાં રહેતા હોય તોપણ આસુરી જ રહે છે. મંદોદરી આર્શ સતી સજ્ઞારી અને પતિ રાવણ નખશિખ રાક્ષસ–એનું આ એક કારણ જણાય છે. રાવણ આજન્મ આર્ઢ અસુર હતો અને તે ઉપરાંત સંગ અને કર્મદોષના કારણે એનું આસુરીપણું વજસાર બળવતર બન્યું હતું. એનો જન્મ ઉર્દ્ય મહર્ષિના બ્રાહ્મણકુળમાં થયો હતો, છતાં

કર્મ કરીને એ બ્રાહ્મણ મટીને રાક્ષસોમાં પણ અધમ શિરોમણિ બન્યો હતો; વિધાની દાખિલાત્રથી જોઈએ તો એ મહાન વેદશાસ્ત્રી હતો, પણ એણે વિધાનો ભારેમાં ભારે દુરુપ્યોગ કર્યો હતો; એના જેવું ઉત્ત્ર તપ કરનાર અને વિધિપૂર્વક યજો કરનાર ભાગ્યે જ બીજો કોઈ હશે, પણ તપ અને યજા – બનેનો ઉપયોગ એણે પરપીડન માટે નિરંકુશ સત્તા મેળવવા માટે જ કર્યો હતો. સંભવિત છે કે, સતી મંદોદરીને આવો પતિ મળ્યો, એ એમની કસોટી કરવા માટે મળ્યો હોય. સતી મંદોદરીએ ‘પતિને પરમેશ્વર માનવો’ એવું જે વચન શાસ્ત્રોમાં અને લોકવ્યવહારમાં પ્રચલિત છે તેને જરા જુદી રીતે પણ સંપૂર્ણ સાર્થક કરી દાખલ્યું છે. સતી સજ્ઞારીનો જીવનધર્મ છે કે, પતિની પરમેશ્વર નું દિષ્ટ, આરાધ્ય અને ઉપાસ્ય સ્થાન તો પરમેશ્વર માટે જ અનામત રાખવું જોઈએ. એ સ્થાને બીજા કોઈની–પતિની પણ પ્રતિષ્ઠા ન જ કરવી જોઈએ. બીજી અતિ મહિતવની વાત સતી મંદોદરીએ પોતાની જીવનચર્યાથી સ્પષ્ટ કરી છે તે એ કે, પતિ જો ઈશ્વરથી વિમુખ હોય અને એ પોતાનું વિમુખપણું કોઈ ઉપાયે પણ ન છોડે તો એને પરમેશ્વર તરીકે પૂજવા છતાં એને એનાં કર્મનું ફળ ભોગવવા દેવું જોઈએ. લેખના મથાળે ટાકેલા સતી મંદોદરીના શબ્દો એના જીવનનું આ રહસ્ય સ્પષ્ટ કરે છે.

આખરે શ્રીરામ વાનરોનું સૈન્ય લઈને લંકાના પાદરમાં આવી પહોંચ્યા. સીતાજીની ભાગ મેળવવા માટે લંકામાં આવેલા ‘રાજાધિરાજ રધુનાયકના મંત્રીવર્ય’ હનુમાનજીએ ભરસભામાં રાવણને ચેતવણીઝે કહ્યું : ‘રાક્ષસરાજ ! દુર્ભેધ મનાતી તમારી સંરક્ષણ હોળોને લેદીને હું લંકામાં દાખલ થઈ શક્યો અને જગતમાતા સીતાજીને મળી શક્યો. તે જ પ્રમાણે એમને હું લંકા બહાર શ્રીરામ પાસે સુખરૂપ લઈ જવા સમર્થ છું. પણ હું એમની શોધમાં નીકળેલા શ્રીરામનો આજાંકિત

દૂત છું. મને માત્ર એમની ભાગ કાઢી લાવવાની જ આજા હતી; એ આજાની ઉપરવટ જઈને મારાથી એમને અતેની લઈ ન જવાય. તેથી માતાજી સીતાજી હજુ થોડા દિવસો માટે અહીં રહેશે. પણ મારી તમને આગ્રહબરી સલાહ છે કે, એમને સન્માનપૂર્વક શ્રીરામને પાછાં સોંપી દો. જો એમ નહિ કરો તો તમારો અને તમારા પરિવારનો સમૂળ નાશ થશે એ ચોક્કસ માનજો.’ એમ કહીને પોતાની શક્તિનો રાવણને પરચો બતાવવા માટે હનુમાનજીએ જેને રામાયણમાં લંકાદહીન કહે છે એ ભારે પરાક્રમ કર્યું; અને પછી શ્રીરામ પાસે પાછા ગયા. શ્રીરામે યુદ્ધ કરતા પહેલાં અંગદ સાથે ફરીથી સુલેહ માટે કહેણ મોકલયું; પણ કાળના મોંમા જકડાયેલા રાવણે અંગદને ધૂતકારી કાઢ્યો. અંતે યુદ્ધ થયું. રાવણના બધા પુત્રો, વિભિષણ સિવાયના બધા ભાઈઓ, બધા સેનાપતિઓ અને સૈનિકો એક પછી એક યુદ્ધમાં મરાયા. આખરે દસમા દિવસે શ્રીરામે એક બાળ મારીને રાવણાની નાભિમાં રહેતી અમૃતકૂપીનો નાશ કર્યો અને પછી એક બાળ એવું માર્યું કે, એનું એક માથું કપાઈને રાજમહેલમાં પતિની રાહ જોઈને બેઠેલી મંદોદરીના ખોળામાં જઈને પડ્યું. સતી પતિનું માથું બે હાથમાં લઈને તરત જ યુદ્ધભૂમિ ઉપર આવ્યાં; પણ એ ત્યાં આવ્યાં તે પહેલાં તો શ્રીરામે રાવણાનાં બાકીનાં માથાં કાપી નાખ્યાં હતાં. સતીએ આવીને પતિનું નિશ્ચેષ પડેલું શરીર ખોળામાં લીધું.

અને પછી હૈયાફાટ રુદ્ધન કરતાં સતી મંદોદરીએ જે શબ્દો ઉર્વાર્યા છે તે આજે નાનામોટા સૌ કોઈએ નિત્યપાઠ કરવા જેવા અને જીવનમાં સમજુને આચરવા જેવા છે. જગતને જાણો શાસ્ત્રોનો સાર સંભળાવતાં હોય તેમ સતી કહે છે :

‘તવ બલ નાથ ડોલ નિત ઘરની,
તેજ હીન પાવક શાશી તરની.
શેષ કમઠ સહિ શક હિ ન ભારા,
સો તનુ ભૂમિ પરેઉ ઉભરી છારા.
બરન, કુબેર, સુરેશ, સમીરા,
રન સનમુખ ઘરે કાહુ ન ધીરા.
ભૂજ બલ જિતે હુ કાલ જમ સાંઈ,
આજુ પરેહુ અનાથકી નાંઈ.
જગતબિદિત તુમહારી પ્રભુતાઈ,
સુત પરિજન બલ બરનિ ન જાઈ.
રામ બિમુખ અસ હાલ તુમહારા,
રહા ન કોઉ કુલ રોવનહારા.’
(રામચરિતમાનસ)

—સતી મંદોદરીના શબ્દોમાં જરાયે અતિશોયકિત નથી; કેવળ ઈતિહાસપ્રસ્તુત સાચી અને વાસ્તવિક હકીકત જ છે. સતીએ કહ્યું : ‘હે નાથ ! તમે કેવા પરાક્રમી હતા? તમે ચાલતા હતા ત્યારે તમારા ભયથી પૃથ્વી પણ ધૂજતી હતી; હે નાથ ! તમે કેવા તેજસ્વી હતા ? તમારા તેજ આગળ અનિન, સૂર્ય અને અંક્ર પણ ઝાંખા પડી જતા હતા; નાથ ! તમારું વ્યક્તિત્વ કેવું પ્રબળ હતું ? શેષનાગ અને કાચબો (ભગવાને સમુક્રમંથન વખતે ઝૂર્મસ્વરૂપે મંદાર પર્વતને પોતાની પીઠ ઉપર ધાર્યો હતો તે અનુસંધાનમાં કાચબો શબ્દ વપરાયેલો છે) પણ તમારો ભાર ઝીલી શકતા ન હતા. તમે એવા ભારે પરાક્રમી અને એવા અતિ તેજસ્વી હતા છતાં તમારું એ શરીરે આજે લોહીથી ધૂળમાં રગદોળાઈ રહ્યું છે. એનું શું કારણ ? હે નાથ! તમે જ્યારે યુદ્ધે ચઢતા ત્યારે તમારી સામે વરુણ, કુબેર, મરુત અને ઈન્દ્રજાહિ દેવો ઘડીવાર માટેયે ટકી શકતા ન હતા; નાથ ! તમારું બાહુબળ કેવું હતું ? તમારા બાહુબળથી તમે કાળ અને ચમને વશ કરેલા હતા. એવા બળવાન તમે આજે એક નિર્બળ અનાથની

જેમ જમીન ઉપર ધૂળમાં નિશ્ચેષ થઈને પડયા છો; નાથ ! તમારું ઐશ્વર્ય અને તમારી પ્રભુતા જગતમાં સર્વત્ર પ્રસિદ્ધ હતાં; તમારું એકલાનું જ નહિ પણ તમારા પુત્ર, ભાઈ વગેરે પરિવારનું બળ અને પરાક્રમ પણ કોઈથી વર્ણન ન થઈ શકે એવું ભારે હતું; આવું અપ્રતિમ બળ, તેજ, પરાક્રમ, ઐશ્વર્ય, શક્તિ અને પ્રભુતા ધરાવતા છતાં આજે તમારી પાછળ કોઈ રોનાર રહ્યું નથી – એવી તમારી અતિ કરુણ દશા થઈ છે. એનું શું કારણ ? હે નાથ ! એનું કારણ મને એક લાગે છે–તમે ભગવાન શ્રીરામનો વિદ્રોહ કર્યો. શ્રીરામનો વિદ્રોહ ન કરવાની મેં તમને ઘણી વિનંતીઓ કરી હતી પણ તમે મારું માન્યું નહિ. તમે વિદ્રોહ કરીને અટક્યા નહિ – ભગવાન શ્રીરામથી તમે વિમુખ બની ગયા. જગતમાં જે ભગવાનથી વિમુખ થાય છે તેનાથી જીવપ્રાણીમાત્ર સૌ કોઈ પણ વિમુખ બને છે; જગતમાં પછી એનું કોઈ જ રહેતું નથી. શ્રીરામથી વિમુખ થવાના કારણે જ તમારી આ દશા થઈ છે.’ સતી મંદોદરીના આ શબ્દો અક્ષરાશઃ સાચા હતા. આજે એનો સૌ કોઈને અનુભવ થાય છે.

પણ આ ઈતિહાસકથા વાંચી–સાંભળીને એક પ્રશ્ન સહજ ઉપસ્થિત થાય છે. જગતમાં સજીવ સૃદ્ધિમાં એકમાત્ર માણસને જ દસ ઈન્જિન્યો, મન, બુદ્ધિ, પ્રાણ વગેરે ચુક્ત દેહ મળેલો છે. આ દેહની રચના ભારે અટપટી અને આશ્વર્યજનક છે છતાં સર્વાંગે અતિ સુંદર અને સંપૂર્ણ કાર્યક્રમ છે. એવી રચના હજી સુધી કોઈ કરી શક્યું નથી અને આજે કોઈ કરી શકે તેમ નથી – એવો એકરાર જગતના વૈજ્ઞાનિકો અને વિજ્ઞાનો એકઅવાજે કરે છે. સત્થાન્નો અને સત્પુરુષો એકમત થઈને કહે છે કે, આવું શરીર એકમાત્ર માણસને જ આપીને સર્વેક્ષર શ્રીહરિસે એના ઉપર જેનો બદલો કદી

વાળી શકાય તેમ નથી એવો ભારે મોટો ઉપકાર કરેલો છે. એટલે પ્રશ્ન એ થાય છે કે, આમ છતાં બુદ્ધિશાળી માણસ, ઈશ્વરને કેમ ભૂલી જાય છે ? ઈશ્વર સિવાયની બીજી બાબતો જે ખરેખર નાશવંત છે અને દુઃખદાયક છે તેની પ્રાસિ માટે અને ઉપભોગ માટે તે કેમ આંદ્યાળો બનીને દોડે છે ?

ઇશ્વરથી એ કેમ વિમુખ બને છે ?

(i) સૌ કોઈ કબૂલ કરે છે કે, માણસને ઈન્જિન્યો, મન, બુદ્ધિ અને પ્રાણયુક્ત દેહ મળ્યો છે તે માત્ર શબ્દાદિ પંચવિષયોની પ્રાસિ અને ઉપભોગ સારુ કર્મો કરવા માટે જ મળેલો નથી; પણ એ કર્મો ઢ્ણારા પોતાના સ્વરૂપને એ એ૱ણખે અને પામે અને એને ઓળખીને અને પામીને એ સ્વરૂપમાં અંતર્યામીશક્તિઝ્પે અખંડ બિરાજી રહેલા પરમાત્માને એ ઓળખે અને પામે એટલા માટે જ એ સાધન એને મળેલું છે. આ સાધનનો ઉપયોગ સ્વ–સ્વરૂપને અને પરમાત્માના સ્વરૂપને ઓળખવા અને પામવા માટે જે કરતો નથી તેને જન્મમરણારૂપી સંસ્કૃતિમાં રખડવું પડે છે. શાસ્ત્રો, ઈતિહાસ અને લોકવ્યવહારની આ વાત સર્વને સુવિદિત છે; છતાં માણસ એ તરફ આંખ આડા કાન શા કારણે કરે છે? સત્થાન્નો, સત્પુરુષો અને સતી મંદોદરી જેવી સન્નારીઓ આ પ્રશ્નોનો જવાબ આપે છે તે માણસ વાંચે છે અને સાંભળે છે પણ પછી એક યા બીજા કારણે તેને જીવનમાં અમલમાં મૂક્તો નથી.

આજનો શિક્ષિત કહેવાતો માણસ માને ચા ન માને પણ એ એક ત્રિકાળાબાધિત સત્ય છે કે, (ii) જીવનમાં પોતે ભગવાનની ભક્તિ જ કરશે એવી જામીન સાથે બાંહેદરી આપ્યા પછી જ માણસનો જન્મ થાય છે. ગર્ભોપનિષદ નામના એક નાનકડા શાસ્ત્રમાં આ વિધાનની પ્રતીતિ કરાવે એવી વાત વૈજ્ઞાનિક રીતે કરેલી

છે. એમાં કહેવામાં આવ્યું છે કે માણસને જીવનમાં બે પ્રસંગે પોતાનાં પૂર્વકર્મો અને પૂર્વજન્મોનું જ્ઞાન સાંપડે છે : એક પ્રસંગ છે – જન્મસમય અને બીજો પ્રસંગ છે – અંતકાળ. અંતકાળ એ માનવજીવનનો કપરામાં કપરો કાળ છે; એ વખતે માણસને પોતાનાં પૂર્વકર્મો ચિત્રપટનાં દર્શયો માફક નજર સામે દેખાય છે. જન્મસમય પણ એવો અતિ વિકટ કાળ છે; એ વખતે જીવ માતાના ઉદ્રમાં ગર્ભિગારમાં નવ નવ મહિના સુધી ઊંઘા માથે પડેલો હોય છે ત્યારે એને અસછ્ય અકળામણા થાય છે. ગર્ભિગાર એ કોઈ સુંદર આવાસમાં સજાવેલી સુંવાળી સુખશર્યા નથી; ગર્ભિગાર જે જે પદાર્થોનું બનેલું છે અને એની આગળપાછળ અને ઉપરનીએ જે પદાર્થ રહેલા છે તેને જો એક માત્રમાં મૂકીને માણસ સામે ઘરવામાં આવે તો એને દિવસો સુધી ખાવાનું ન ભાવે એવી એની અતિ કુરુણ માનસિક સ્થિતિ થાય એવું ભારે ધૂણાસ્પદ એ સ્થાન છે. એની આકુળતા-ત્યાકુળતા ચરમ સ્થિતિએ પહોંચે છે ત્યારે એમાં ઓર વધારો થાય એવો એક પ્રસંગ બને છે. એને પોતાનાં પૂર્વકર્મો અને પૂર્વજન્મોનું જ્ઞાન, ચિત્રપટ ઉપર અંકાતાં દર્શયો જેમ પ્રાસ થાય છે. એમાં એ જુએ છે કે, પોતે પોતાનું અસલ સ્પર્શપ, સ્પભાવ, ગુણ અને શક્તિ જાણો ગુમાવી દીધાં હોય તેમ ભૂલી ગયો છે; અને જે પોતાનું ખરેખર સ્પર્શપ નથી તેને પોતાનું માનતો થયો છે. એ જોઈ-જાણીને એને પારાવાર પસ્તાવો થાય છે. હાથ જોડીને અને માથું નમાવીને એ ભગવાનની પ્રાર્થના કરે છે કે, જો મને ગર્ભિગારમાંથી મુક્ત કરવામાં આવશે તો જીવનમાં તમારા સિવાય બીજા કોઈની ભક્તિ-ઉપાસના કદી નહિ કરું. એનાં આ વચનો સાંભળીને ભગવાન હસે છે અને કહે છે કે,

જ્યારે જ્યારે તું આ પ્રમાણે ગર્ભિગારમાં બંદી થઈને પડ્યો હોય છે ત્યારે તું આ જ પ્રમાણે વચનો ઉચ્ચારે છે; પણ આજ દિવસ સુધી તો એકે વચનનું પાલન કરેલું નશ્થી. ત્યારે દસ ઈન્દ્રિયો, મન, બુદ્ધિ, પ્રાણ વગેરેના જે દેવતાઓને માનવશરીરમાં સ્થાન મળેલું છે તે દેવતાઓ એના જામીન થાય છે. બંદી જીવના અને જામીન દેવતાઓના શબ્દો ઉપર વિશ્વાસ રાખીને ભગવાન, જીવને ગર્ભિગારમાંથી મુક્ત કરે છે. પણ જેવો એ બહાર આવે છે અને જગતની માયાની હવાનો એને સ્પર્શ થાય છે કે તરત જ એ જ્ઞાન અને એ વચન એ ભૂલી જાય છે. પોતે કોઈ અતિ મહિંદ્રની વાત ભૂલી ગયો છે એટલું જ અને સ્મરણ રહે છે અને તેથી એ રક્ષયું શરૂ કરે છે; ત્યારે સગાંસંબંધીઓ એની વિસ્મૃતિને વધાવતાં હોય તેમ તાળી વગાડીને મંગળગાન કરતાં હોય છે. શાસ્ત્રોમાં વર્ણિયેલી આ હકીકત ઉપરથી નિષ્પણ થાય છે કે, ભગવાનને ભજવા માટે તો જીવ જગતમાં જન્મતા પહેલાં જ વચનબદ્ધ થયેલો હોય છે; પણ જાણો એ એક નિર્બન્ધ, નાદાર અને નિઃસહાય વ્યક્તિ હોય તેમ ગર્ભિગારની બહાર આવ્યા પછી અજ્ઞાન અને અવિદ્યાના બાહુપાશમાં જકડાઈ જઈને અવળા માર્ગ વળી જાય છે. ભગવાન શ્રીસ્વામિનારાયણે કહ્યું છે કે, માણસ જને છે ત્યારથી છેલ્લો શ્વાસ લે છે ત્યાં સુધી નિશાંદિન એ ‘કુસંગીના શબ્દો’ – આ તારી મા, આ તારી સ્ત્રી, આ તારાં પુત્ર-પુત્રી, આ તારાં ભાઈ-બહેન, આ તારી ધોડી (હવે ગાડી), આ તારી વાડી, આ તારા કાકા-મામા વગેરેને કુસંગના શબ્દો કહેવામાં આવે છે – સાંભળતો આવ્યો છે. એ શબ્દોના નિરંતર આલોચના પરિણામે એનામાં એ પદાર્થ – તત્ત્વો માટે અહં, મમત્વ અને આસક્તિના ભાવો ઘર ધાલી બેસે છે. શાસ્ત્રો અને સત્પુરુષો કહે છે કે, જ્યાં જગત અને દેહના વિષયો માટે

અહું, મમત્વ અને આસક્તિના ભાવો પ્રધાન વર્તતા હોય ત્યાં ભગવાન કદી હોતા નથી; જગત અને દેહના વિષયો માટે અહું, મમત્વ અને આસક્તિ પ્રબળ થતાં માણસ સ્વાભાવિક રીતે જ ઈશ્વરથી વિમુખ બને છે.

માણસ ઈશ્વરવિમુખ બને છે એનું ત્રીજું કારણ અનાં કર્મો અને કર્મ કરવાની રીત છે. માણસ જ્ઞાની હોય ચા અજ્ઞાની પણ એ જ્યાં સુધી દેહનું અપલંબન કરીને રહ્યો હોય છે ત્યાં સુધી એને કર્મ અપશ્ય કરવું પડે છે; જ્યાં સુધી એ દેહનું અપલંબન કરી રહ્યો હોય છે ત્યાં સુધી એને શબ્દાદિક પંચવિષયોનો ઉપભોગ કરવો પડ છે. કર્મ જ્યારે, ‘હું કરું છું’, એવા અભિમાનપૂર્વક કરવામાં આવે છે, શબ્દાદિક પંચવિષયોનો ઉપભોગ જ્યારે ‘હું ભોગવું છું’, એવા અભિનિવેશથી કરવામાં આવે છે ત્યારે તે એને ભગવાનથી દૂર લઈ જાય છે. ‘હું આમ કરીશ, હું તેમ કરીશ’, એ ભાવના જેમ જેમ પ્રબળ થતી જાય છે તેમ તેમ એનામાં ઈશ્વરનો ઈન્કાર કરવાની વૃત્તિ વધતી જાય છે; કર્મના કર્તૃત્વના અભિનિવેશ સાથે કર્મનું ફળ મેળવવાની અને બોગવવાની આસક્તિ પણ અંતર્ગત વધતી તજી હોય છે. માણસ તેથી કર્મ, ભગવાનની ઈરછા અને આજ્ઞા પ્રમાણો અને એમની પ્રસન્નતા મેળવવા માટે કરવાને બદલે પોતાના અહું અને આસક્તિને સંતોષવા માટે કરતો હોય છે. આ ભાવના અને વૃત્તિ માણસને ઈશ્વરથી વિમુખ બનાવે છે. જો માણસને સત્સંગ હોય – એટલે સત્શાસ્ત્ર અને સત્પુરુષના શબ્દોમાં નિર્વિકલ્પ વિશ્વાસ હોય તો આત્માનો વિનાશ કરે આ માર્ગથી પાછા વળવાની અને સદ્ગર્મના અને ભગવાનના માર્ગ ચાલવાની એને તક મળે છે. પણ મોટા ભાગના માણસોને સત્સંગનો યોગ હોતો નથી; જેને સત્સંગનો યોગ હોય છે તે પણ અર્દો સત્તનો અને અર્દો

અસત્તનો સંગ કરતા હોય છે; એટલે ઈશ્વરવિમુખતાના માર્ગ પછી એ આંદળી દોટ મૂકતા હોય છે.

(iv) માણસને ઈશ્વરથી વિમુખ બનાવનાર ચોથું, અતિ મહત્વનું કારણ છે – આહારની અશુદ્ધિ. માણસના જીવનના શુભ ઘડતર માટે અને એની ભાવિ ઉન્નતિ માટે આહારની શુદ્ધિ ખાસ આવશ્યક છે. આહાર એ પ્રકારે લેવાચ છે – અન્નાદિકરૂપે જે ગ્રહણ કરવામાં આવે છે તેને સ્થૂળ આહાર કહેવામાં આવે છે; જ્યારે પાંચ જ્ઞાનેન્દ્રિયો છારા શબ્દાદિક પંચવિષયો ગ્રહણ કરવામાં આવે છે તે સૂક્ષ્મ આહાર કહેવાચ છે. બન્ને રીતે ગ્રહણ કરવામાં આવતો આહાર હમેશાં અતિ શુદ્ધ હોવો જોઈએ. ભગવાન શ્રીસ્તામીનારાયણે એથી પોતાના આશ્રિતોને ચેતવણી આપતાં કહ્યું છે, ‘સ્થૂળ અને સૂક્ષ્મ, બન્ને રીતે લેવામાં આવતો આહાર જો અશુદ્ધ હશે તો અમારે અને તમારે મેળ નહિ પડે.’ આહારની અશુદ્ધ માણસને ઈશ્વરની વિમુખ બનાવે છે. એકલશૃંગી અખિએ એક જ વાર અશુદ્ધ આહાર કર્યો તો પરિણામે એમને પિતાનો આશ્રમ છોડવો પડયો હતો અને લગ્ન કરવું પડયું હતું. આહારશુદ્ધ જળવાચ છે ત્યારે સત્પશુદ્ધ પ્રાસ થાય છે અને સત્પશુદ્ધિના પરિણામે બ્રહ્મદર્શન થાય છે, એવું શુંતિઓ કહે છે.

માણસને ઈશ્વરથી વિમુખ બનાવનારું પાંચમું કારણ છે – ભગવાને શિક્ષાપત્રી તથા શાસ્ત્રો છારા આપેલી આજ્ઞાએ તથા સ્વધર્મ અને સદાચારના ધર્મનિયમોના પાલનમાં ખાગી. માણસ જ્ઞાન, યોગ અને ભક્તિના માર્ગમાં સહેજ આગળ વધે છે એટલે સદાચારના ધર્મનિયમોના પાલનમાં એનામાં શિથિલતા આવે છે. એક વાર નાનું છિંદ્ર પડે એટલે ધીમે ધીમે એ છિંદ્ર મોટું થાય છે એ ન્યાયે થોડી શિથિલતા વખત જતાં પૂરોપરી ઉપેક્ષા

અને અવગણાનમાં પરિણામે છે. સદાચારના ધર્મનિયમોનું પાલન તો માણસને ઈશ્વર સન્મુખ કરવા માટે પાચાનું ઘારક પ્રાણિતત્વ છે. અમુક કક્ષાએ પોતે પહોંચેલો હોવાથી સદાચારના ધર્મનિયમોનું બંધન પોતાને નકે તેમ નથી એવું ઘણા માણસો માને છે, પણ એ ભારે ગંભીર ભૂલ છે. જે ઈમારતમાં પાચાનું સંરક્ષણ કરવામાં આવતું નથી તે ઈમારત પવનના એક જ ઝપાટે તૂટી પડે છે તેમ સદાચારઝીપી ધર્મના પાલનમાં શિથિલતા ચા ઉપેક્ષા માણસનું આદ્યાત્મિક જીવન બરબાદ કરી નાખે છે. સૂર્ય જગતને પ્રકાશ આપે છે પણ એ પોતાના નિયમના પાલનમાં સહેજ પણ શિથિલ વર્તતા નથી. ધર્મરૂપી નિયમના પાલનની નિયમિતતા માણસે એમની પાસેથી શીખવાની જરૂર છે.

સત્તસંગ, સત્કર્મ, શુદ્ધ આહાર અને સદાચારનું પાલન આ ચાર માણસને ઈશ્વરાભિમુખ બનાવે છે; અસત્કર્મ, અશુદ્ધ આહાર અને સ્વચ્છાચાર માણસને ઈશ્વરથી વિમુખ બનાવે છે. પોતાના પતિનો દાખલો આપીને મંદોદરી જેવી સતી સન્નારી જગતને કહે છે કે, માણસ પાસે અતુલ શારીરિક બળ હોય, જગતમાં આબાલવૃદ્ધ મોહ પામે અને આકર્ષણી એવું સુંદર રૂપ હોય, સકલ ગુણોથી સંપન્ન હોય, અઢળક ધનસંપત્તિ હોય, મોટો વિદ્યાપત્તિ હોય, ત્રિલોકમાં સૌ કોઈ નમે એવી નિરંકુશ સત્તા હોય, જ્ઞાન, યોગ અને ભક્તિની પરાકાર્ષા સાધી હોય પણ જો એના જીવનમાં

વિચાર, વાણી અને વર્તનમાં ઈશ્વર ન હોય, જો એ ઈશ્વરથી વિમુખ હોય તો એની આ બધી સિદ્ધિઓ એને માટે ભારત્વપ અને શાપર્ત્વ બને છે. માણસ લાખ મીડાં લેગાં કરવાનો અને લખવાનો એનો પરિશ્રમ નિરર્થક જાય છે તેમ ઈશ્વરથી વિમુખ ગમે તેવી સારી કિયા કરે તોપણ એ કિયા એનો મોક્ષ કરતી નથી, પણ બંધન કરે છે. લુહારની ઘમણા આખો દિવસ જોરશોરથી શ્વાસ લેતી હોય છે છતાં એ નિર્જીવ જ ગાણાય છે; તેમ ઈશ્વરથી વિમુખ થયેલો માણસ જીવે છે છતાં જીવતાં મરેલો મનાય છે. ઈશ્વર સર્વકર્તાહીર્તા અને ભર્તા છે. સર્વકર્મફળપ્રદાતા છે, સર્વકારણા કારણ છે, સર્વના પ્રેરક અને શક્તિદાતા છે; એમની દરછા અને આજ્ઞા પ્રમાણો એમની પ્રસંનતા માટે જીવન જીવલું એ ભક્તરાજ પ્રહલાદ અને સતી સન્નારી મંદોદરીનો પક્ષ છે; જ્યારે ‘હું જ સર્વકર્તાહીર્તા અને ભર્તા છું, ધારું તે ફળ ધારું ત્યારે મેળવી શકું છું અને બીજાને આપી શકું છું; મારા જેવું બીજું કોઈ જ નથી’ – એવું માનીને જીવન જીવલું એ હિરણ્યકશિપુ અને રાવણાનો પક્ષ છે. પહેલા પક્ષમાં સુખ છે, શાંતિ છે અને અંતે શ્રેય મળે છે; બીજા પક્ષમાં દુઃખ છે, અશાંતિ છે અને અંતે સંસ્કૃતિ મળે છે. વિવેકી જનો ઉપર જળાવેલા બે પક્ષો પૈકી ‘સારું એ મારું’ એવી જીવનરીતિ ગ્રહણ કરીને ભક્તરાજ પ્રહલાદ અને સતી મંદોદરીનો પક્ષ અપનાવશે એવી અમને શ્રદ્ધા છે.

“.... જેનામાં રાગ અને દ્રેષ્ટ અવ્યક્ત રહ્યાં હોય છે, તે પોતાના છૂપા રાગદ્રેષને પોષવા માટે ધર્મ અને શાસ્ત્રની ઓથ લઈને જ વાતો કરતો હોય છે. નારદ અને પર્વત અભિને રાજકુન્યા જયંતિનો હાથ જોઈને મોહ થયો અને તેને પરણવાનું મન થયું ત્યારે, તેમણે ગૃહસ્થાશ્રમધર્મની મહત્વા અને ગુણગાન ગાવા માંડયાં હતાં.”

“.... જ્યારે પ્રત્યક્ષ ભગવાનના સ્વરૂપના નિશ્ચયમાં અનિશ્ચયના ઘાટ થાય અને વિષયભોગ માટે ઊડે ઊડે પણ રાગ હોય, ત્યારે તે યોગભ્રષ્ટ થાય છે.”

ભગવાનની આજ્ઞાનું અનુસંધાન

મનુભાઈ જે. શાહ

દિનપ્રતિદિન આપણે ભગવાનની આજ્ઞાનું કેટલું અનુસંધાન રાખીએ છીએ તેનો પોતે પોતાના હૃદયમાં વિચાર કરવો જોઈએ. પરમાત્માએ શિક્ષાપત્રીમાં સત્તસંગીએ ની દિનચર્યામાં જણાવ્યું છે કે, દરેકે સૂર્ય ઉગ્યા પહેલાં ઉઠવું, પ્રભુનું સ્મરણ કરી શૌચાદિક પરવારી સ્નાન કરવું, ઘોયલું વસ્ત્ર પહેરી અને એક ઓઢી પૂજા કરવી અને ત્યારબાદ પોતાનું વ્યવહારી કામકાજ કરવું; ટુંકમાં, આપણે જે આશ્રમમાં હોઈએ તે આશ્રમને અનુરૂપ વ્યવહાર કરેકે કરવો. એવી રીતે ભગવાનની આજ્ઞા પ્રમાણે વ્યવહાર કરનારની બધી કિયા ભક્તિરૂપ થઈ જાય છે.

સ.ગુ. મુક્તાનંદસ્વામીએ શ્રીજી મહારાજને પ્રશ્ન પૂછ્યો છે કે, સર્વ સુખના ધામ એવા પરમાત્માની પ્રાપ્તિ થયા છતાં, ભક્ત તુરછપદાર્થ માટે કલેશ કેમ પામે છે ? (ગ.પ્ર.૩૪). પરમાત્માએ ખુલાસો કર્યો કે, પરમેશ્વરનાં વચનને મુક્કીને જ્યારે ભક્ત આડોઅવળો ડોલે છે ત્યારે કલેશને પામે છે; અને જો ભગવાનના વચનમાં રહે તો જેવો ભગવાનનો આનંદ છે, તેવા આનંદમાં તે રહે છે; અને જેટલું તે ભગવાનનું વચન લોપે છે તેટલો તેને કલેશ થાય છે. આ ઉપરથી આપણે સમજવાનું કે, આપણે ગમે તેવી પ્રવૃત્તિમાં રહેતા હોઈએ, છતાં તે કિયામાં ભગવાનની આજ્ઞાનું અખંડ અનસંધાન રાખવું જોઈએ; જો આપણે કિયારૂપ થઈ ભગવાનની આજ્ઞા લોપીએ, તો આપણે સાચા ભક્ત ન કહેવાઈએ. રસ્તે જતાં

થૂકવાનું મન થાય, તે વખતે આજ્ઞા ઉપર અનુસંધાન રહે કે માર્ગમાં ન થૂકાય; એવી રીતે નાની મોટી સર્વ આજ્ઞાએનું અનુસંધાન રહે તો સમજવું કે આપણે ભક્ત થયા છીએ.

જનક, અંબરિષ, દાદાખાચર, પર્વતભાઈ વગેરે મુક્તપુરુષો મોટા વ્યવહાર કરતા હતા, શુક્રેવજી, મુક્તાનંદસ્વામી આદિક મહાન સંતો ભગવદ્પ્રસન્નતાર્થે પ્રવૃત્તિ કરતા હતા, પણ તે સર્વેએ ભગવાનની આજ્ઞાનું અનસંધાન રાખ્યું છે. જેમ પવનની દિશામાં ઘજ ઉડે છે, તેવી રીતે ભગવાનની આજ્ઞા પ્રમાણે જ તે સર્વેએ પોતાના જીવનની દરેક કિયાએ કરી છે. આપણે પણ જો પરમાત્માના સાચા ભક્ત થવું હશ તો તે વડિલોના પગલે આપણે પણ ચાલવું જોઈશે. માટે ભગવાનની આજ્ઞાનું અનુસંધાન રાખી, જીવન જીવવું જોઈએ.

શ્રીજી મહારાજને સ. ગુ. શુક્મુનિએ પૂછેલા પ્રશ્નના જવાબમાં આજ સિદ્ધાંતની દફ્તા કરેતી છે (ગ.છે.૨૪). પ્રશ્ન એ છે કે, ગમે તેવો આપત્કાળ પડે અને પોતાના ધર્મમાંથી ન ડગે, તે કયા લક્ષણો કરીને ઓળખાય ? શ્રીજીએ જવાબ આપ્યો છે કે, જેને પરમેશ્વરના વચનની ખટક રહે, અને નાનુમોટું વચન લોપી શકે નહિ, એવી રીતનો જેનો સ્વભાવ હોય, તે ધર્મમાંથી આપત્કાળે પણ નહિ પડે. હવે આપણે હૃદયમાં તપાસતા રહેવું કે આપણે ભગવાનના વચનની કેટલી ખટક રાખીએ છાએ. શિ.ક્લો. ૪૦માં

શ્રીજીમહારાજે સ્પષ્ટ આજ્ઞા કરી છે કે, મંદિરમાં દર્શન કરતી વખતે સ્ત્રીઓએ પુરુષોને અકૃતું નહિ અને પુરુષોએ સ્ત્રીઓનો સ્પર્શ ન કરવો. છતાં, દર્શનની ઘેલણામાં ઘણા આ આજ્ઞા ઉપર નજર નથી રાખતા; સ્ત્રીઓએ અડીને પણ દર્શન કરવા અંદર ઘૂસી જાય છે. આજ્ઞા લોપીને દર્શન કરવાથી, ભગવાન રાજુ થતા નથી; તેવા પ્રસંગે, શિખરનાં દર્શન કરી તેવાં અને પછીથી જ્યારે ભગવાનની આજ્ઞા પ્રમાણે શાંતિથી દર્શન થાય તારે દર્શન કરવાં ઈષ્ટ છે. તેવી જ રીતે, કથા શ્રવણમાં પણ નીચેની આજ્ઞાનું અનુસંધાન ઘણાને રહેતું નથી : મુમુક્ષુ ગૃહસ્થ પુરુષોએ ધર્મનિષ્ઠ ગૃહસ્થ પુરુષોથકી અને સ્ત્રીધનના ત્યાગી ધર્મનિષ્ઠ ત્યાગાશ્રમી પુરુષો થકી ભગવાનની કથાવાર્તા સાંભળી (સત્તસંગીજીવન પ્ર. ૩ અ. ૬૨). આ આજ્ઞાલોપને પરિણામે આત્મામાં બળ આવતું નથી; માટે, શૂરવીર રહીને આજ્ઞા પાળવી.

ભગવાન અને તેમના એકાંતિક ભક્તો તો આપણી ક્ષિયાશુદ્ધિ અને ભાવશુદ્ધિ જીએ છે. દુર્યોધનની ક્ષિયા અને ભાવમાં અશુદ્ધિ હતી, તો શ્રીકૃષ્ણાભગવાને તેનું કંઈ સ્વીકાર્ય નહિ; તેના છપ્પનભોગ ન સ્વીકારતાં, વિદુરજીની મીઠાવગરની ભાજી પ્રેમથી આરોગ્યા. ભગવાન રામચંદ્રજી પણ શબ્દીનાં બોર તેનો ભાવ જોઈ જ્મયા. આપણા ઈષ્ટદેવ

શ્રીસ્વામિનારાયણ ભગવાને ગઢકામાં કહ્યું છે કે, અમે અહીં ટકયા છીએ તે અહીંના ભક્તોનો ભક્તિભાવ જોઈને રહ્યા છીએ. શ્રીહરિને ધર્મપુરનાં મહારાણી કુશળકુંવરબાએ પોતાનું રાજ્ય અર્પણ કર્યું, પણ શ્રીજીએ તે તેમને પાછું આપ્યું, પણ શ્રીહરિ દાદાખાચરનાં ઘરનાં માણસોની ભાવશુદ્ધિ જોઈ ગઢકામાં આવીને પોતાનું ઘર કરી રહ્યા. આવી ભાવશુદ્ધિ કેળવવા માટે, આપણું જીવન અધિશુદ્ધ પવિત્ર જોઈએ અને ભગવાનના અલ્પ વચનમાં ફેર પડેતો મહત્વ વચનમાં ફેર પડ્યો તેમ સમજતા થવું જોઈએ. સ્થૂલ ભાવનાવાળો ભક્ત એવું સમજે છે કે, આપણે ગમે તેવી અશુદ્ધ ક્ષિયાથી દ્રવ્ય ઉપાર્જન કરીએ, પણ ભગવાન અને તેમના ભક્તોની કિંમતી પદાર્થોથી સેવા કરીશું, કે યજ્ઞ યાગાદિક કરી મોટા ઉદ્ઘોષ કરીશું એટલે બધા રાજુ થઈ જશે. આ કેવળ આજ્ઞાન છે; પવિત્રપણે ઉપાર્જન કરેલા દ્રવ્યનેજ પ્રભુ સ્વીકારે છે. ભગવાનના એકાંતિક ભક્તોની દર્શિ આત્માના અને પરમાત્માના સુખ ઉપર હોય છે; જગતના માયિક પદાર્થોનો ચળકાટ તેમને આંજુ શકતો નથી. માટે આપણે પણ ભગવાનની આજ્ઞાનું સતત અનુસંધાન રાખીએ તો છતે દેણેજ આપણે ભગવાન ધામનું સુખ ભોગવીએ.

સત્પુરુષોનો સમાગમ કરવો અને આશીર્વાદ લઈ લેવો. એજ જીવનનું પરમ દ્યેય હોવું જોઈએ. મોક્ષનું સાધન ભગવાન અને સંત છે. એકાંતિક સંતનો સંબંધ થયો હોય, તો ભગવાન પાસે તે વહેલા પહોંચાડે. એવા ધર્મ, જ્ઞાન, વैરાગ્ય અને ભક્તિવાળા સંતની ઓળખાણ થાય, તો આપણે સાચા ભક્ત બની જઈએ. એવા એકાંતિકધર્મ ધારણાકરનારા સંત ઓછા હોય છે—‘લાખમાં લાઘે નહિ, કરોડમાં કોક, જાંકું ટેખી છાતી ઠરે, એ લાખનમેં એક;’ એ સહેલાઈથી મળતા નથી.

સત્પુરુષને જો મન અર્પણ કરવામાં આવે તો તે અજ્ઞાન કાઢી નાખે. જો મોટા પુરુષની તન, મન, ધનથી અને મન, કર્મ, વચને સેવા કરાય, તો શ્રીસ્વામિનારાયણ ભગવાન પ્રસન્ન થાય અને તેનામાં સત્પુરુષના અને પરમાત્માના દિવ્ય કટ્યાણકારી ગુણો આવે. સત્પુરુષના સેવન છીતાં, મુમુક્ષુમાં સત્પુરુષના દિવ્ય કટ્યાણકારી ગુણો નથી આવતા તેનું કારણ એ છે કે, જેમ સર્પ ચંદનના ઝાડને વીટાય છે, પણ તેનું મોઢું વાટરા સામું રાખે છે, એટલે તેનું આખા શરીરનું ઝેર જતું રહે છે, પણ મોઢાનું ઝેર જતું નથી; તેમ આપણે સત્સંગ કરીએ છીએ, પણ મોંડું સંત સામું રાખીએ, તેથી સંતના દિવ્ય ગુણો યથાર્થ રીતે આવતા નથી. પણ, જો મોઢું સંત સામું રાખીએ, તો મોંડાનું ઝેર જતું રહે, અર્થાતું પંચવિષયનું ઝેર જતું રહે. સમાગમ કરવા જવું ત્યારે ખપવાળા અને નિર્માની થઈને જવું; દાસાનુદાસ થઈને રહીએ તો સત્પુરુષ જ્ઞાન આપે તે સમજાય અને સત્પુરુષની આપણા ઉપર હૃપા થાય. ‘સાપ બદ્ધ વાંકો, પણ દરમાં સીધો,’ તેમ ભગવાન અને સંત આગળ આપણે માન મોટાઈ ન રાખવી અને ગુણગ્રાહી

થવું. દત્તાત્રેયોવીસ ગુરુ કર્યા હતા; એમ જો ગુણ ગ્રહણ કરીએ તો વધી જઈએ. વૈદ દવા આપે છે, પણ કહેલી કરી પાળીએ તો દરદ મેટે છે, પણ મનનું ધાર્યું કરીએ તો રોગ મટે નહિ. મનનું ધાર્યું કરવું તે સગુણા છે; અને સંત કહે તેમ કરવું તે નિર્ગુણા છે. ભગવાન અને સંતમાં મનુષ્યભાવ ન આવવા દેવો.

સર્પને સર્પ જાણ્યો હોય, તો સર્પને મળવાનું મન થાય ? ઝેરને ઝેર જાણ્યું હોય, તો પછી તે પીવા નું મન થાય ? કોઈ લાખ રૂપિયા આપે તો પણ આપણે ઝેર ન પીએ, કારણ કે આપણે જાણીએ છીએ કે તેમ કરવાથી મરી જવાય; તેમ આપણાને જગતના પદાર્થ પ્રત્યે થઈ જવું જોઈએ—તે કષ્ટદાયી હોય, બંધન કરાવી ભગવાનથી વિમુખ કરે એવા હોય, તો તેવાં પદાર્થ ગ્રહણ ન કરવાં જોઈએ.

જેને પ્રગટ ભગવાન શ્રીસ્વામિનારાયણાના સ્વરૂપનું જ્ઞાન વચનામૃત ગ.મ.૬, મ. ૧૩, ૧૪, ગ.અં. ૨૮ પ્રમાણે છે તેજ જ્ઞાની છે; જેને પ્રગટ ભગવાન શ્રીસ્વામિનારાયણ અને તેમના એકાંતિક સંતની ઓળખાણ થાય તો તેનાથી અક્ષરધામમાં જવાય; એવા સંતને પોતાના મોક્ષના દાતા સમજુ, એમને વિષે આત્મબુદ્ધિ થઈ જાય અને પરમાત્મા શ્રીસ્વામિનારાયણ ભગવાનમાં નિષ્ઠા દઢ થાય અને છેલ્લો જન્મ થઈ જાય; જો આપણે શ્રીજીરચિત શિક્ષાપત્રી પ્રમાણે ભગવાનની આજ્ઞા પાળીએ, તો કોઈ દિવસ દુઃખ ન આવે અને શ્રીજીમહારાજ અક્ષરધામમાં તેડી જાય. માટે ભગવાનના સમીપમાં રહેવું હોય અને ભગવાનના સુખે સુખીયા થવું હોય. તો નિયમ, નિશ્ચય અને પક્ષ દફ્તરા પૂર્વક રાખવાં; અમાંજ જીવનો મોક્ષ રહેલો છે અને એજ માનવજીવનનું ખરું ભાતું છે.

ધ્યા છે વજુબાઈની ટેકને !

મનુભાઈ મો. બહુ

મહેસાણા જિલ્લામાં વિજાપુર નામે ગામ
છે. ત્યાં વજુબાઈ અને તેમના પતિ રહેતાં
હતાં. જ્ઞાતિએ તેઓ સથવારા (કડિયા) હતાં.

તેઓ પ્રથમ તો માર્ગિપંથમાં માનતાં
હતાં અને “ભેખ એજ ભગવાન” એવું સમજતાં
હતાં. ગામમાં જે વેરાગીઓ, બાવાઓ વગેરે
આવે. તેમને પોતાને ત્યાં ઉતારો આપે અને
સારીસારી રસોઇઓ જમાડે; તેમને ભાંગ,
ગાંજો, તમાકુ આપે, અને તેઓનાં અનેક ફેલ-
ફુર જોવા છતાં તેમનો અવગુણ લેતા નહિ.

એક દિવસ, શ્રીજીમહારાજના, શિષ્ય
સાધુ રામદાસભાઈ વિજાપુરમાં આવી ચઢ્યા.
વજુબાઈને ઘેર તેમનો ઉતારો થયો અને ત્યાં
દશબાર દિવસ રહ્યા.

શ્રીજીમહારાજના સંત તો અષ્ટપ્રકારનું
બ્રહ્મચર્ય પાળે; સ્વધર્મ, જ્ઞાન અને વૈરાગ્યે
સહિત ભગવાનની નવધા ભક્તિ અહંકિશ
કરે; વળી પ્રકટ ભગવાન શ્રીસ્વામિનારાયણની
મહિમાની વાતો કહે. આથી વજુબાઈ અને
તેમના પતિને સંત અને અસંતનો વિવેક થયો.
તેઓ સમજયાં કે, મોક્ષનું છાર સંત છે અને
નરકનું અસંત છે. પછી તો તેઓ સત્સંગી
થયાં અને ધૂતારા બાવા-વેરાગીઓનો તેમણે
ત્યાગ કર્યો.

આ અરસામાં શ્રીજીમહારાજે ગફ્પુરમાં
જન્માષ્ટમીનો સમૈયો કર્યો, ત્યાં દેશદશના
હરિભક્તો આવ્યા. સૌની ખબર-અંતર પૂછતાં,
શ્રીજીમહારાજે જાણ્યું કે વીસનગરનો સુબો
લાલદાસ સત્સંગીએ। તરફ વેરદબ્દિથી જુઓ
છે અને તેમને અનેક પ્રકારનાં દુઃખ આપે

છે.

શ્રીજીમહારાજ તો દચાના, મહાસાગર!
પોતાના ભક્તોને દુઃખ પડે છે તે સાંભળીને
ઘણાજ ઉદાસ થયા; મનમાં વિચારે કે કયારે
વીસનગર જાઉં અને ભક્તોનાં દુઃખ ટાણું.

એક દિવસ અદ્યી રાત્રે પોતે જાગ્યા
અને એકલાજ પગપાળા વીસનગરના માર્ગ
ચાલી નીકળ્યા. મુળજીબ્રહ્મચારી તેમની
સેવામાં અહોનિશ રહે, તે પણ પાછળ ચાલી
નીકળ્યા; પછી તો બન્ને જાય છે ત્યાં,
રસ્તામાં, વિજાપુર ગામ આવ્યું.

રાત પડી છે. શ્રીજીમહારાજ અને
બ્રહ્મચારી ઉતારા માટે તપાસ કરે છે. કોઈએ
કહ્યું, “આ ગામમાં ઉતારો આપે એવું કોઈ
નથી; વજુબાઈ એવી હતી કે સાધુઓને પોતાને
ત્યાં ઉતારા આપે અને સેવા કરે. પણ હ્યે
તો તે સત્સંગી થઈ છે અને પોતાને ત્યાં કોઈને
ઉત્તરવા દેતી નથી.”

પાકા હરિભક્તોની ભગવાન કસોટી
કરે છે. વજુબાઈની કસોટી કરવા શ્રીજીમહારાજ
તેમને ઘેર ગયા. તેમણે વજુબાઈને કહ્યું,
“બાઈ, અમે તીરથવાસી છીએ અને આજની
રાત તમારે ત્યાં ઉતારો કરવાનો છે.” વજુબાઈ
કહે, “ઢોંગધતુર કરીને પારકો માલ ખાવા તમે
બાવા થયા છો ! તમારા આત્માનું શું ભલું
થયાનું ? તીરથવાસી થયા તેથી લખચોરાસી
મટશે નહિ; જો કલ્યાણને ઈરછતા હો, તો
સત્સંગી થઈને સ્વામિનારાયણ ભગવાનને
ભજો.”

શ્રીજી મહારાજ કહે, “અરે બાઈ ! તું

કેવી ભોળી છે ! સ્વામિનારાયણે બાબરોભૂત સાદ્યો છે, તેથી તેની પ્રસાદી જે ખાય છે, તે તેની પાછળ ગાંડા થઈ જાય છે.”” વજુબાઈ કહે, “સ્વામિનારાયણ તો કરોડો બ્રહ્માંડોના સ્વામી છે અને ગોલોક, વૈકુંઠ શૈતાનીપ વગેરે અનેક ધામના ધામી છે. બ્રહ્મા, શિવ, લક્ષ્મીજી, રાધાજી, નારદ, શારદા વગેરે તેમના ચરણાની રજને માથે ચઢાવે છે અને તેમની નિરંતર ભક્તિ કરે છે. જ્ઞ બુદ્ધિ જીવ એમને કયાંથી ઓળખે !”

શ્રીજીમહારાજ કહે, “ભોળી બાઈ ! કળિયુગમાં ભગવાનનો અવતાર થાય જ નહિ. કાશી સુધીના પ્રખંર પંડિતોની સભા થાય અને જો તેઓ નિર્ણય કરે કે “સ્વામિનારાયણ ભગવાન છે,” તો એ ભગવાન ખરા !”

વજુબાઈ કહે, “ચમુના તટે રહેનારા વિદ્ધાન ઋષિઓએ મનુષ્યદેહધારી પ્રકટ શ્રીકૃષ્ણા ભગવાન ને ઓળખા નહિ અને ગોપ-ગોપીઓએ ભગવાનને ઓળખા. અરે! બ્રહ્મા પણ તેમની લીલા જોઈને ભૂલી પડી ગયા હિતા ! તો આજના વિચારા શાસ્ત્રી પંડિતો તેમને શું ઓળખી શકવાના ? ભગવાનને ઓળખવામાં બુદ્ધિનું બળ ચાલતું નથી, પણ ભગવાનની હૃપા હોય અને પૂર્વના સંસ્કાર હોય તોજ પ્રકટ ભગવાનને ઓળખી શકાય છે.””

શ્રીજીમહારાજ કહે. “બાઈ ! તને કોઈએ ખૂબ ભમાવી છે !”” વજુબાઈ કહે, “મારું માથું જાય તોપણ હું સ્વામિનારાયણ ભગવાનને ત્યજીશ નહિ. અરે ! બ્રહ્મા કે શિવ મને ડગાવવા આવશે તોપણ હું ડગીશ નહિ.””

આવી ચર્ચા ચાલે છે તેવામાં વજુબાઈના પતિ ઘેર આવ્યા. તેમણે શ્રીજીમહારાજ અને બ્રહ્મચારીને ડરાવીને કાઢી મુક્કવા પ્રયત્ન કર્યો

ત્યારે શ્રીજીમહારાજે કહ્યું, “અમને લાકડી લઈને મારશો તોપણ અમે જવાના નથી. આજની રાત આ ઓસરીમાં પડી રહીશું અને સવારમાં જઈશું.”” એમ કહીને એક વસ્ત્ર પાથરીને તેઓ સૂતા.

થોડી વાર પછી શ્રીજીમહારાજ કહે, “બાઈ, જમીન ધણી ખૂંચે છે. સૂવા માટે એક પલંગ આપોને !”

વજુબાઈ કહે, “મારા ધરમાં પલંગ છેજ કચાં ? દેખાડો તો આપું.”

શ્રીજીમહારાજ કહે, “ધરના બીજ ઓરડામાં પલંગ છે તે કાઢી આપો.”

વજુબાઈને આશ્ર્ય થયું અને પલંગ આપ્યો.

વળી થોડી વાર પછી શ્રીજીમહારાજ કહે, “બાઈ, પાથરવા માટે ગોદકું આપો તો સારું.””

વજુબાઈ કહે, “બદાં ગોદકાં અમે પાથર્યાં છે; હવે વધારાનું એકે ગોદકું ધરમાં નથી.””

શ્રીજીમહારાજ કહે, “ધરમાં ગોદકાંની થપ્પી છે, તેમાંથી એક નવું ગોદકું કાઢી આપો.””

વજુબાઈએ વિચાર કર્યો કે મારા ધરમાં બાવો બદ્યુંજ દેખે છે ! તે ખૂબ આશ્ર્ય પામ્યાં અને બે નવાં ગોદકાં આપ્યાં.

પછી તો ઓટલા ઉપર પલંગ ઢાળીને શ્રીજીમહારાજ પોઢી ગયા. બાઈ અને તેના પતિ પણ બારણાં બંધ કરીને સૂઈ ગયા.

“મારા ધરમાં બાવો ડેવી રીતે બદ્યું જોતો હશે ?”” એવા વિચારમાં વજુબાઈને ઉંઘ આવતી નથી. અદ્યા રાત્રે વજુબાઈએ બારણાની ચિરાડમાંથી નજર કરી, તો આશ્ર્યનો પાર રહ્યો નહિ. ધરની સામે પીપળો હતો, તેના થડ

સુધી શ્રીજીમહારાજના ચરણ લંબાવેલા જોયા !

વજુબાઈ વિચાર કરે છે, “બાવો છે ચમત્કારી ! પણ તે મને ગમે તેવા ચમત્કાર બતાવશે, તો પણ હું તો તેને પાખંડજ માનીશ. સ્વામિનારાયણ ભગવાન જ એક સત્ય છે એવી ટેક મારા છુદ્યમાં રહેશે, રહેશે અને રહેશે.”

વહેલી સવારે શ્રીજીમહારાજ અને બ્રહ્મચારી ચાલી નીકળ્યા.

ઉપરનો પ્રસંગ બન્યા પછી ઘણા દિવસે,

વજુબાઈ સમૈયો કરવા ગફ્પુર ગયાં. ખૂબ પ્રેમથી તેમણે શ્રીજીમહારાજ મંદમંદ હસતાં બોલ્યા, “‘પીપળે અડયા હતા તે આ ચરણા.”

વજુબાઈને બધી વાત ચાદ આવી; તે શરમાઈ ગયાં અને નીચું જોયું.

પછી તો, શ્રીજીમહારાજે પોતે સભામાં બધી વાત વિસ્તારથી કહી અને બાઈની ટેકને ઘન્યવાદ આપ્યો.

પાકા હરિભક્તની ટેક વજુબાઈ જેવી હોય છે.

(અનુસંધાન પાન ૧૮ નંબરનું ચાલું)

૨૦૦-૦૦	હરીશભાઈ શાંતિલાલ પ્રજાપતી	નડીઆદ	શ્રીજી પ્રસન્નતાર્થે
૨૦૦-૦૦	રીતેશ શાંતિલાલ પ્રજાપતી	બારેજડી	શ્રીજી પ્રસન્નતાર્થે
૨૦૦-૦૦	મહેશચંદ્ર કાંતિલાલ મહેતા	સુરત	શ્રીજી પ્રસન્નતાર્થે
૨૦૦-૦૦	દિપાલી બિરેનેકુમાર ટેસાઈ	સુરત	શ્રીજી પ્રસન્નતાર્થે
૨૦૦-૦૦	જયાબેન રજનીકાંત ઠક્કર	નાસીક	શ્રીજી પ્રસન્નતાર્થે
૧૫૧-૦૦	કુનાલ મનીષભાઈ મહેતા	મુંબઈ	શ્રીજી પ્રસન્નતાર્થે
૧૨૫-૦૦	શુક્લ મદનમોહનપ્રસાદ ઘનશ્યમાપ્રસાદ ઉમરેઠ		પ.પૂ.અ.નિ. શુક્લ દયારામદાદાના પ્રસાદીના મકાનમાં મહાપૂજા નિમિતે શ્રીજી પ્રસન્નતાર્થે
૧૨૫-૦૦	શુક્લ ઈલાબેન મદનમોહનપ્રસાદ ઉમરેઠ		પ.પૂ.અ.નિ. મોટાભાઈ શ્રી ઈશ્વરલાલ પંડ્યાના જન્મદિન નિમિતે શ્રીજી પ્રસન્નતાર્થે
૧૨૫-૦૦	શુક્લ મૌલીક મદનમોહનપ્રસાદ	ઉમરેઠ	પ.પૂ.અ.નિ. ઘનશ્યમપ્રસાદ નાથજીભાઈ શુક્લની જન્મ શતાબ્દિ નિમિતે શ્રીજી પ્રસન્નતાર્થે
૧૨૫-૦૦	બંસરી જયદીપકુમાર પટેલ	આણંદ	લગન નિમિતે શ્રીજી પ્રસન્નતાર્થે
૧૦૧-૦૦	વિજયાબેન મયુરભાઈ ઓડા	નડીઆદ	શ્રીજી પ્રસન્નતાર્થે
૧૦૧-૦૦	કુશાગ્ર સુકેતુ દવે	ભરુચ	શ્રીજી પ્રસન્નતાર્થે
૧૦૦-૦૦	દેવના જનાંદન દવે	સુરત	જન્મદિન નિમિતે શ્રીજી પ્રસન્નતાર્થે
૧૦૦-૦૦	વર્ષાબેન દિનેશભાઈ ઠક્કર	પદતાલ	બાકરોલ રોડ શ્રીજી પ્રસન્નતાર્થે
૧૦૦-૦૦	શાંતિલાલ પીતાંબરદાસ પ્રજાપતી	નડીઆદ	શ્રીજી પ્રસન્નતાર્થે
૧૦૦-૦૦	ચિરાગ ભૂપેન્દ્રકુમાર ઠાકર	અમદાવાદ	જન્મદિન નિમિતે શ્રીજી પ્રસન્નતાર્થે
૧૦૦-૦૦	પથિક ભૂપેન્દ્રકુમાર ઠાકર	અમદાવાદ	શ્રીજી પ્રસન્નતાર્થે
૧૦૦-૦૦	કીર્તન હિમાંશુભાઈ મહેતા	સુરત	શ્રીજી પ્રસન્નતાર્થે
૧૦૦-૦૦	ભક્તિ હિમાંશુભાઈ મહેતા	સુરત	શ્રીજી પ્રસન્નતાર્થે
૮૦-૦૦	વિશ્વેશ હરીશચંદ્ર ચૌહાણ	બિલાસપુર	શ્રીજી પ્રસન્નતાર્થે
૨૫-૦૦	સુનિલ	-	શ્રીજી પ્રસન્નતાર્થે

–: મુમુક્ષુની ડાયરીમાંથી :-

(નોંધ : એક બે અ.નિ. મુમુક્ષુ ભાઈઓ કે જેમણે સંતો અને અન્ય સત્પુરુષોના સત્સંગ સમાગમની નોંધ કરવાની સુટેવ પાડેલી—તેમની વર્ષો અગાઉની નોંધ-ડાયરીએ પૈકી કેટલાક સમયની ડાયરીએ મળતાં તેમાં તેમના સત્સંગ સમાગમના નિચોડ રૂપે વ્યવસ્થિત નોંધ લખાએમાંથી કેટલુંક પ્રતીતિકર, મનનીય અને સર્વજીવ હિતકારી લખાએ આ વિભાગમાં ક્રમશ: આપવામાં આવશે.)

“....આપણે ઘેર જમાઈ આવ્યા હોય, તો તેની કેટલી સાર-સંભાળ સગવડતા સાચવીએ છીએ ? તેમને જરાય ઓછું ન આવે તથા ખોટું ન લાગે તેની કાળજી રાખીએ છીએ. પણ પરમાત્માની બાબતમાં આવું વર્તન આપણે કરીએ છીએ ? પરમાત્માની આજ્ઞા લોપતી વખતે તેમને ખોટું લાગશે દુઃખ થશે તેનો વિચાર આપણે કયારેય કરીએ છીએ ? આપણે આ બે વસ્તુની સરખામણી કરીએ તો તરત ખબર પડે કે, આપણને શેમાં વધારે હેત છે; આપણે સાચાં સગા કોને માનીએ છીએ ?....”

.....x.....x.....

“....આપણે રોજ મંદિરમાં ભગવાનનાં દર્શન કરવા જઈએ છીએ પણ મૂર્તિ યાદ રહે છે ? તે તો ભૂલી જવાય છે, શ્રીજી મહારાજ વચ્ચનામૃત (સા.પ્ર.-પ)માં કહે છે કે મને સહિત જે દશ્ય જોયું હોય તે ભૂલી જવાય નહિ. કોઈનું ખુન થયેલું જોયું હોય તો ભૂલાય છે ? તેમ પરમાત્માની મૂર્તિનાં દર્શન મને સહિત, એકાગ્ર દાખિથી અને મહિમાએ સહિત કરવા અને તેનું મનન-નિદિદ્યાસ કરવો, તો તે વિસરાય નહિ અને સાક્ષાત્કાર થાય. પણ આપણે તો મૂર્તિને ધાતુની, પાખાણની કે કાગળની માનીએ છીએ. તેથી મૂર્તિનું સુખ મળતું નથી તથા કામસિદ્ધ થતું નથી.”

.....x.....x.....

“....પરમાત્માની મૂર્તિમાં વૃત્તિ સ્થિર રાખીને હૃદયમાં મંત્રનું શુદ્ધ ઉત્ત્યારણ કરીને માણા ફેરવીએ તો, પ્રગતિ થાય. માણા ઓછી ફેરવી પણ ભગવાનના સ્વરૂપમાં વૃત્તિ રાખીને ધીમે ધીમે માણા ફેરવવાનો અભ્યાસ કરવો જરૂરી છે.....”

.....x.....x.....

“....સાપ કેવો રૂકો, રૂપાળો, સુંવાળો અને રંગબેરંગી લાગે છે ? છતાં પણ, આપણે કોઈ દિવસે તેનો સ્પર્શ કરીએ છીએ ? ના. તેનાથી દૂર ભાગીએ છીએ; અથવા તેને કોઈ સાધન વડે દૂરથી પકડીને, દૂર નાખીએ છીએ. શા માટે ? આપણે જાણીએ છીએ કે, તેને અડકીએ અને જો તે કરકે તો મૃત્યુ થાય. તેવી જ રીતે જગત સંબંધી વિષયોને વિષે દોષદાખિ જણાય એટલે કે વિષયોને વિષે રહેલા વિષને વિષે નજર પહોંચે, તો તેમાં આસક્તિ ન થાય. આવી રીતે વસ્તુ વિચાર કરતાં શીખવું, તો વૃત્તિનો બિરોધ થાય. બિરોધ એટલે અટકાવ, એટલે કે વિષયોમાંથી વૃત્તિ પાછી વણે.....”

“સત્સંગ પ્રદીપ” ને ભેટ આપનારની શુભ નામાવલિ

રૂ. રકમ	નામ	ગામ	પ્રસંગ
૧૧૦૦૦-૦૦	દોશી રાજેષભાઈ નટવરલાલ	મુંબદી	શ્રીજી પ્રસન્નતાર્થે
૫૧૦૦-૦૦	અ.નિ. લક્ષ્મીલાલ ભોગીલાલ કોઠારી અમદાવાદ	શ્રીજી પ્રસન્નતાર્થે	પરિવાર હસ્તે જીતુભાઈ તથા અશોકભાઈ
૫૦૦૦-૦૦	સુવ્રતાબેન ભાલચંદ્રભાઈ શાહ	વડોદરા	અ.નિ. ભાલચંદ્રભાઈ કેશવલાલ શાહની પુણ્યસ્મૃતિમાં શ્રીજી પ્રસન્નતાર્થે
૧૫૦૦-૦૦	અ.નિ. બાબુભાઈ મહીલાલ શાહ	અમદાવાદ	શ્રીજી પ્રસન્નતાર્થે
૧૧૧૨-૦૦	મહેશચંદ્ર ધીરજલાલ મોદી	સુરત	“સત્સંગ પ્રદીપ” માસીકને શ્રીજી પ્રસન્નતાર્થે ભેટ
૧૦૧૦-૦૦	વિકમપ્રસાદ ઘનશ્યામપ્રસાદ શુક્લ ઉમરેઠ		શ્રીજી પ્રસન્નતાર્થે
૧૦૦૦-૦૦	અજયભાઈ ચંદ્રકંતભાઈ ગોસલીચા ઘાટકોપર		શ્રીજી પ્રસન્નતાર્થે
		મુંબદી	
૧૦૦૦-૦૦	અ.નિ. વિષ્ણુલાસ સોમચંદ શાહ	અમદાવાદ	શ્રીજી પ્રસન્નતાર્થે
	પરિવાર હસ્તે રાજેષભાઈ		
૧૦૦૦-૦૦	ડા. પરિમલભાઈ એ. દવે	વડોદરા	શ્રીજી પ્રસન્નતાર્થે
૧૦૦૦-૦૦	પટેલ કૌશીકભાઈ વસંતભાઈ	મુંબદી	શ્રીજી પ્રસન્નતાર્થે
૧૦૦૦-૦૦	દિનેશચંદ્ર ઝીણાભાઈ ઘેવરીઅા	અમદાવાદ	શ્રીજી પ્રસન્નતાર્થે
૧૦૦૦-૦૦	નરેશકુમાર વાડીલાલ ઠક્કર	અમદાવાદ	શ્રીજી પ્રસન્નતાર્થે
૫૦૧-૦૦	ડા. દીપેશભાઈ હસમુખભાઈ દલવાડીનડીઆદ		પણસોરા ચોકડી મુકામે ‘પૂજા’ નામે નવી હોસ્પિટલ બનાવી તે નિમિત્તે શ્રીજી પ્રસન્નતાર્થે
૫૦૦-૦૦	મહેતા દેવાંશી મિતેશભાઈ	મુંબદી	શ્રીજી પ્રસન્નતાર્થે
૫૦૦-૦૦	ઠક્કર નારણભાઈ ચીમનલાલ	અમદાવાદ	શ્રીજી પ્રસન્નતાર્થે
૫૦૦-૦૦	ડા. જગદીશભાઈ ઈન્જિનિયરનભાઈ દવે	બાકોર	શ્રીજી પ્રસન્નતાર્થે
૫૦૦-૦૦	વંદનાબેન ઘનશ્યામભાઈ શુક્લ	અમદાવાદ	શ્રીજી પ્રસન્નતાર્થે
૫૦૦-૦૦	ધારવ હર્ષિતભાઈ શાહ	અમદાવાદ	શ્રીજી પ્રસન્નતાર્થે
૫૦૦-૦૦	કશ્વી નંદન પટેલ	આણંદ	શ્રીજી પ્રસન્નતાર્થે
૫૦૦-૦૦	પૂનિત ચંદ્રકંતભાઈ પરમાર	પૂના	શ્રીજી પ્રસન્નતાર્થે
૨૫૦-૦૦	શુક્લ કૌશીકભાઈ લક્ષ્મીનારાયણ	વડોદરા	“GAIL” માંથી સુખરૂપ રીટાયર થયા તે નિમિત્તે શ્રીજી પ્રસન્નતાર્થે
૨૫૦-૦૦	પ્રધુમનભાઈ એચ. બારોટ	નડીઆદ	શ્રીજી પ્રસન્નતાર્થે
૨૫૦-૦૦	રોશન તરણભાઈ ભડુ	દહેગામ	શ્રીજી પ્રસન્નતાર્થે
૨૫૦-૦૦	વલ્સલ તરણભાઈ ભડુ	દહેગામ	જન્મદિન નિમિત્તે શ્રીજી પ્રસન્નતાર્થે
૨૦૨-૦૦	ભૂપેન્દ્રભાઈ મધુસુદનભાઈ પંડ્યા ભર્યા		શ્રીજી પ્રસન્નતાર્થે
૨૦૦-૦૦	પ્રજાપતી ઘનશ્યામભાઈ મહીભાઈ નડીઆદ		અ.નિ. મહીભાઈ ભઈજીભાઈ પ્રજાપતીની પુણ્યતિથિ નિમિત્તે શ્રીજી પ્રસન્નતાર્થે
૨૦૦-૦૦	સુરેશભાઈ ઈશ્વરભાઈ પ્રજાપતી	નડીઆદ	ચિ. ટિટેશાની સગાઈ પ્રસંગે શ્રીજી પ્રસન્નતાર્થે
	(અનુસંધાન પાન ૧૭ ઉપર ચાલું)		

સુજિયા કયારે થવાય ?

ઉપરના વિવેચનના સંબંધમાં ગઢે છેલ્લા ૮મું વચનામૃત વંચાઈયું અને સમજાઈયું કે જોણે દઢ વૈરાગ્યે કરીને તથા અતિશાય દઢ સ્વધર્મ કરીને સર્વ ઈન્ડ્રિયોને જીતીને પોતાને વશ કરી હોય તે જ આ લોક તથા પરલોકને વિશે સદા સુજિયા રહે છે નહિં તો તે ગમે તો ભગવાન પાસે રહે કે ભગવાનના ભક્તને સંગે રહે પણ દુઃખિયો જ રહે. વૈરાગ્ય એટલે વિષયોમાંથી રાગ જતો રહેલો. એ કયારે થાય કે વિષયોમાં દોષ દેખાય ત્યારે અને સ્વધર્મ એટલે ભગવાનની આજ્ઞાએ ચથાર્થી પળાય ત્યારે. ઈન્ડ્રિયોને જીતવાને માટે ગમે તેઠલા પ્રયાસ કરો. પણ જ્યાં સુધી વૈરાગ્ય સિદ્ધ ના થાય અને નિયમોમાં ના વર્ત્તિય ત્યાં સુધી ઈન્ડ્રિયો જીતવાની નથી અને સુખ આવવાનું જ નથી. ગઢકા છેલ લા ૧૧માં મહારાજે ઈન્ડ્રિયો જીતવાનાં ચાર સાધન બતાઈયાં છે વૈરાગ્ય, સ્વધર્મ, તપ અને નિયમ વૈરાગ્યમાં તપ સમાઈ જાય છે અને સ્વધર્મમાં નિયમ સમાઈ જાય છે વૈરાગ્ય અને સ્વધર્મ હોય તો જ ઈન્ડ્રિયો જીતાય.

-અ. નિ. પૂનિ ફાનસ્વામીની સત્સંગ-ગાથા

BOOK-POST

From :

Shree Swaminarayan Satsang Seva Mandal
 Indukumar Laxmiprasad Pandya,
 "Gurukrupa",
 Zaghdia Pole, Nagarwada,
 NADIAD-387001. (India)

To/પ.ભ.ક્રી

Printed by Vakal Printery, Published by Indukumar Laxmiprasad Pandya, on behalf of Shree Swaminarayan Satsang Seva Mandal and Printed at Vakal Printery, No. 01-17-475-951-000-101 of Ward No-1 situated at Jogidas Vitthal's Pole, Raopura, Vadodara and Published from "Gurukrupa", Zaghdia Pole, Nagarwada, Nadiad-387001 (India). Editor : Indukumar Laxmiprasad Pandya.

